

طراحی بسم الله : ساره قمی

وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری

دانشکده هنرهای کاربردی

پایان نامه تحصیلی جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته پژوهش هنر

عنوان

بررسی الماس دریای نور از نگاه تاریخ هنر

استاد راهنما

آقای دکتر غلامعلی حاتم

استاد مشاور

آقای ایرج داداشی

نگارش و تمهیق

ساره قمی

تیرماه ۱۳۹۰

با سپاس فراوان از :

آقای دکتر غلامعلی حاتم ، استاد راهنما ،

آقای ایرج داداشی استاد مشاور ،

آقای دکتر محمد تقی آشوری .

تعهد نامه

اینجانب اعلام می دارم که تمام فصل های این پایان نامه و اجزاء مربوط به آن برای اولین بار (توسط اینجانب) انجام شده است . برداشت از نوشته ها، کتب، پایان نامه ها، اسناد، مدارک و تصاویر پژوهشگران حقیقی یا حقوقی (فارسی و غیر فارسی) با ذکر مأخذ کامل و به شیوه تحقیق علمی صورت گرفته است .

بدیهی است در صورتی که خلاف موارد فوق اثبات شود مسئولیت آن مستقیماً به عهده اینجانب خواهد بود .

تاریخ

امضاء

پیشگفتار

بوی قهوه مشامم را پر می کند ، دلار فروشها گه گاه جلویم را می گیرند و چند پیر مرد با کیف های سامسونت قدیمی پر از اسکناس تا نخورده و سکه های نو و طلائی رنگ آن اطراف نشسته اند ، عابران مدام مراقبتند به یکدیگر تنه نزنند به چهار راه می رسم ، باید راهم را به راست کج کنم ، همان راسته از خیابان فردوسی که پر است از صرافی ، آن طرف خیابان پرچم سرخ ترکیه از دیواری آویزان است و سربازی خسته در اتاقکی سبز رنگ خمیازه می کشد .

به راهم ادامه می دهم ، ساعت ۱۴:۳۰ و من کمی سردر گم از آقایی که جلوی در فرعی بانک مرکزی نشسته درباره ی جای گنجینه سوال می کنم و او مرا به داخل دعوت می کند ، همیشه بارها خود را برای اینکه از این موزه بازدید نکرده بودم ملامت می کردم اما حالا حسایی به خودم حق می دهم چون انگار اصلاً کسی نمی خواهد که بقیه بدانند اصلاً چنین جایی وجود دارد ، گیج و هیجان زده کیف و تلفنم را تحویل می دهم تنها یک برگ کاغذ و یک خود کار آبی همراهم است ، در اول و بازدید بدنی ، پایین آمدن از چند پله ، تهیه ی بلیط و دوباره رد شدن از دروازه ای که بخاطر چند سکه ته جیبم جیب می کشید ، دوباره پایین آمدن از چندین پله و بازهم پله و چشم انداز توریست هایی که مشتاقانه و پر هیجان انتظار جاری شدن جملات بر زبان راهنما را می کشیدند .

تخت طاووس^۱ روبه رویم است در ویتترین شیشه ای بزرگی جا خوش کرده و مرور خاطرات می کند ، شاید هم از این که مدتهاست کسی بر آن تکیه نزده غمگین است ! من که فکر می کنم به غیر از روزهای شنبه ، یکشنبه ، دوشنبه و سه شنبه بعد از ظهر که بازدید کننده ها با حرکاتشان سرش را گرم می کنند بقیه ی روزها در اتاقی که از هر طرف فقط یک متر از خودش بزرگ تر است دلش می گیرد .

دوباره در قطور و فلزی و من ، واقعا انگار وارد گاو صندوق می شدم ، سسمی باز شو حالا خوب حال علی بابا در کارتون های بچگی ام را درک می کنم ، تاریکی باعث می شود که ویتترین ها مرا به سوی خود بکشند باورش سخت است ! صد ها شی در هر ویتترین که در زمینه ی مخمل قرمز طنازی می کنند ، صداها

۱- تختی است جواهرنشان که همراه غنایم نادر ، از هند به ایران آورده شد و از آن زمان در مراسم تاجگذاری پادشاهان ایران مورد استفاده قرار گرفته است .

الماس ، زمرد ، یاقوت ، مروارید و... هیچ نام و نشانی از آنها در آن اطراف نیست . اینجا چیزی از غار هایی که گنج های بزرگ تاریخ در آن پنهان بود کم ندارد هر پنج متر مأموری با کت و شلوار سیاه و درشت هیكل مشغول قدم زدن است ، در گروه حرکت نمی کنم ، بنابر این مطمئناً دلیل نگرانی شان هستم ، نبود اطلاعات در مورد زیور ها حوصله ام را سر می برد. انگار قصد همه از بازدید باید این نکته باشد که ما چقدر ثروتمندیم و بعد با آرامش خارج شوند . تمام راه را برای دیدن آنی آمدم که سالیانی است شاهد است و اگر زبان داشت همه چیز را برایمان می گفت ، سراغش را می گیرم به ویتروینی در وسط گنجینه اشاره می کنند.

الماس دریای نور یک اثر هنری ماندگار و یکی از بهترین شاهدان تاریخ است . طرح اولیه این تحقیق از همان روش ساده ی جان بخشی به اشیاء در ادبیات شکل پذیرفت . این الماس برایمان سخن نخواهد گفت ، بلکه تاریخ راوی روزگاری است که بر او گذشته ! از زمان ورود نادر از دهلی به ایران کمتر کتاب تاریخی را تا به امروز می توان یافت . که به این الماس اشاره ای نکرده باشد . این الماس در حال حاضر در گنجینه ی جواهرات ملی بانک مرکزی ایران نگهداری می شود ، اما به لحاظ مسائل امنیتی تا کنون مورد تحقیقات آزمایشگاهی دقیق قرار نگرفته است . تصاویری که از این الماس در دست است محدود بوده و کیفیت لازم را برای پرداختن به جزئیات را از پژوهشگر می گیرد . بعلاوه مسائل امنیتی محل نگهداری این الماس و هم چنین محرمانه بودن اسنادی که در رابطه با آن وجود دارد . منابعی که نگارنده را در این تحقیق یاری نمود اکثراً منابع کتابخانه ای بوده است . با این وجود در این تحقیق سعی شده است تا با زاویه دیدی متفاوت منابع موجود مورد بررسی قرار گیرد و نتیجه ی حاصله تولید اطلاعات جدید و مفید باشد .

چکیده :

در این پژوهش به بررسی ابعاد مختلف الماس دریای نور به عنوان یک اثر هنری و تاریخی شاخص پرداخته شده است.

در ابتدا ویژگی های علمی کانی الماس نظیر خواص شیمیایی، خواص فیزیکی مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه این مباحث، به آشنایی با الماس دریای نور و الماس های شاخص ایران و جهان و جداولی برای مقایسه ای بین الماس دریای نور با الماس های شاخص ارائه شده است.

بررسی تاریخی الماس دریای نور که ارتباط مستقیم با چگونگی وقایع زندگی صاحبان آن دارد، از ابتدای ورود به ایران در زمان نادرشاه تا دوران معاصر در بستر تاریخ مورد مطالعه قرار گرفته است.

و در انتها به ویژگی های هنری، تاریخی این الماس پرداخته شده است که عبارتند از تحلیل مطالعات دانشمندان کانادایی در رابطه با الماس دریای نور، چگونگی نام گذاری این الماس، شباهت میان الماس کوه نور و تاج ماه که در نتیجه آشنایی با دریای نور حاصل می شود. تغییر نوع پوشش در دوره های تاریخی و تغییر در کاربرد این الماس، بررسی دریای نور با کاربرد بازوبند و جواهرات به کاربرده شده در آن، بررسی خصوصیات الماس دریای نور به عنوان جقه کلاه و مقایسه آن با نمونه مشابه، توجه به مزایای آشنایی با این اثر و کاربرد آن در جوابگویی به چند سوال در حیطه ی نقاشی دوره قاجار، حضور دریای نور در تصاویر تمبر های پستی و آشنایی با موزه جواهرات ملی و بررسی نمادشناسی الماس دریای نور.

در نتیجه، این پژوهش علاوه بر تولید اطلاعات جدید درباره ی الماس دریای نور، ارزش آن را به عنوان یک اثر هنری، تاریخی شاخص در تاریخ هنر ایران به اثبات می رساند.

کلیدواژه :

الماس دریای نور، جواهرات سلطنتی، موزه جواهرات ملی

فهرست مطالب :

صفحه

مقدمه	۱
بیان کلیات و طرح تحقیق	۳
فصل اول : بررسی ویژگی های علمی الماس	۶
۱-۱ ساختار شیمیایی	۷
۱-۲ ساختار فیزیکی	۹
فصل دوم : آشنایی با الماسهای شاخص ایران و جهان	۱۶
۲-۱ آشنایی با الماس دریای نور	۱۶
۲-۲ آشنایی با الماس تاج ماه	۱۹
۲-۳ آشنایی با الماس کوه نور	۲۰
۲-۴ آشنایی با الماس نورالعین	۲۲
۲-۵ آشنایی با الماس های شاخص جهان	۲۶
فصل سوم : بررسی الماس دریای نور از نگاه تاریخ	۳۰
۳-۱ دوره افشاریه	۳۰
۳-۲ دوره زندیه	۴۱
۳-۳ دوره قاجاریه	۵۱
۳-۴ دوره پهلوی	۸۹
فصل چهارم : بررسی الماس دریای نور از نگاه هنر	۱۰۷
۴-۱ تحلیل مطالعات دانشمند کانادایی در ارتباط با الماس دریای نور	۱۰۸
۴-۲ نام گذاری الماس های دریای نور و کوه نور و بررسی نام ها در ادبیات ایران	۱۱۳
۴-۳ شباهت الماس کوه نور قبل از تراش برلیان به الماس تاج ماه و رواج یک دروغ تاریخی	۱۱۵
۴-۴ تغییر در نوع پوشش در کاربرد الماس دریای نور نیز تغییر ایجاد می کند	۱۱۸
۴-۵ بررسی تغییرات ظاهری بازوبند های دریای نور و تاج ماه در مرور زمان	۱۲۰

- ۴-۶ بررسی کلیه خصوصیات الماس دریای نور به عنوان جقه ی کلاه و مقاسیه ی آن با نمونه مشابه. ۱۲۶
- ۴-۷ حضور دریای نور در تصاویر تمبر های پستی ۱۳۰
- ۴-۸ آشنایی با الماس دریای نور و جوابگویی به یک سوال در حیطه ی نقاشی دوره قاجار ۱۳۳
- ۴-۹ آشنایی با موزه جواهرات ملی و عملکرد و برنامه ریزی آن برای نگهداری و ارائه جواهرات ۱۳۴
- ۴-۱۰ بررسی الماس دریای نور از دیدگاه نماد شناسی ۱۳۷
- نتیجه گیری نهایی ۱۴۴
- فهرست منابع تصاویر ۱۴۷
- فهرست منابع و مآخذ فارسی ۱۵۰
- فهرست منابع و مآخذ غیر فارسی ۱۵۳
- چکیده ی انگلیسی ۱۵۴

فهرست تصاویر :

صفحه

- تصویر ۱: ساختار بلوری الماس..... ۸
- تصویر ۲: استخراج الماس از معادن ثانویه ، سیرالئون..... ۱۵
- تصویر ۳: مدل بدلی ساخته شده از تراش فعلی الماس دریای نور..... ۱۶
- تصویر ۴: الماس دریای نور ، همراه با قابی از طلا و برلیان (قاب کنونی) ، موزه جواهرات ملی ایران ۱۸
- تصویر ۵: الماس تاج ماه ، موزه ی جواهرات ملی ایران..... ۱۹
- تصویر ۶: الماس کوه نور ، مدل بدل ساخته شده بر اساس تراش قدیم..... ۲۰
- تصویر ۷: نمونه ی مدل سازی شده از بازوبند کوه نور ، ۱۸۵۰..... ۲۱
- تصویر ۸: الماس کوه نور با تراش برلیان ، برج لندن..... ۲۱
- تصویر ۹: الماس کوه نور نشانده شده بر روی تاج ملکه ی انگلستان..... ۲۱
- تصویر ۱۰: الماس نورالعین با تراش برلیان از نمای نزدیک..... ۲۲
- تصویر ۱۱: الماس نورالعین سوار شده بر روی نیم تاج (بزرگترین الماس کار شده صورتی رنگ)..... ۲۳
- تصویر ۱۲: نادرشاه افشار و فرزندانش ، تابلو رنگ و روغن ، کاخ سعدآباد..... ۳۱
- تصویر ۱۳: نادر شاه افشار با کلاهی مزین به الماس دریای نور ، تابلو رنگ و روغن ، کاخ سعد آباد..... ۳۱
- تصویر ۱۴: طرحی از نادرشاه با جامه ای مزین به جواهراتی که از محمد شاه به غنیمت گرفته..... ۳۴
- تصویر ۱۵: کریم خان زند ۴۱
- تصویر ۱۶: لطفعلی خان زند..... ۴۳
- تصویر ۱۷: برگی از کتاب تاورنیه ، تصویر شماره ۳ طراحی تاورنیه از دریای نور است ۴۶
- تصویر ۱۸: آقا محمد خان قاجار ۵۲
- تصویر ۱۹: آقا محمد خان قاجار با جامه ای مزین به دو بازوبند دریای نوردر بازوی راست و تاج ماه در بازوی چپ ۵۵
- تصویر ۲۰: فتحعلیشاه قاجاربا جامه ای مزین به بازوبند های دریای نور، بازوی راست و تاج ماه بازوی چپ....
- تصویر ۲۱: فتحعلیشاه قاجاربا جامه ای مزین به بازوبند های دریای نور، بازوی راست و تاج ماه بازوی چپ...

۵۹

- تصویر ۲۲ : فتحعلیشاه قاجاربا جامه ای مزین به بازوبندهای دریای نور، بازوی راست و تاج ماه بازوی چپ ۶۱
- تصویر ۲۳: فتحعلیشاه قاجاربا جامه ای مزین به بازوبندهای دریای نور، بازوی راست و تاج ماه بازوی چپ.....
۶۲
- تصویر ۲۴ : فتحعلیشاه قاجاربا جامه ای مزین به بازوبند های دریای نور، بازوی راست و تاج ماه بازوی چپ.....
۶۷
- تصویر ۲۵ : فتحعلیشاه قاجاربا جامه ای مزین به بازوبند های دریای نور، بازوی راست و تاج ماه بازوی چپ....
۶۸
- تصویر ۲۶ : محمد شاه قاجار با جامه ای مزین به بازوبند های دریای نور و تاج ماه.....
۷۰
- تصویر ۲۷ : محمد شاه قاجار با جامه ای مزین به بازوبند های دریای نور و تاج ماه.....
۷۲
- تصویر ۲۸ : محمد شاه با جامه ای مزین به بازوبند های دریای نور و تاج ماه.....
۷۴
- تصویر ۲۹: تالار سلام یا تالار موزه ، اولین محل اولین موزه ی جواهرات که توسط ناصرالدین شاه تدارک دیده شد . واقع در کاخ گلستان.....
۸۱
- تصویر ۳۰ : نمای دیگری از تالار سلام ، کاخ گلستان ، تهران.....
۸۱
- تصویر ۳۱ : مظفرالدین شاه با کلاهی مزین به جقه ی دریای نور.....
۸۳
- تصویر ۳۲ : مظفرالدین شاه ، با کلاهی مزین به جقه ی دریای نور ، اثر لزلوی وارد.....
۸۴
- تصویر ۳۳ : محمد علی شاه با کلاهی مزین به الماس دریای نور.....
۸۵
- تصویر ۳۴ : احمد شاه قاجار با کلاهی مزین به جقه دریای نور.....
۸۷
- تصویر ۳۵ : احمد شاه با کلاهی که مزین به جقه ی دریای نور است.....
۸۸
- تصویر ۳۶ : رضا شاه با کلاهی مزین به جقه ی دریای نور
۹۰
- تصویر ۳۷ : طرحی از رضا شاه با کلاهی مزین به جقه ی دریای نور
۹۲
- تصویر ۳۸ : کپی برداری از نامه سناتور جواد بوشهری به نورالدین کیه سفیر ایران در کانادا صفحه اول.....
۱۰۱
- تصویر ۳۹ : کپی برداری از نامه سناتور جواد بوشهری به نورالدین کیه سفیر ایران در کانادا صفحه دوم.....
۱۰۲
- تصویر ۴۰ : الماس کرسی اعظم طراحی تاورنیه.....
۱۰۸
- تصویر ۴۱ : نمونه بدل الماس کرسی اعظم ، الماس کوه نور و الماس نورالعین.....
۱۱۰

- تصویر ۴۲: طرح چگونگی تراش الماس دریای نور فعلی و الماس نورالعین از الماس کرسی اعظم پلان و پهلو
۱۱۰
- تصویر ۴۳: یک جقه با سنگ الماس شبیه به جقه ی دریای نور ، گنجینه جواهرات ملی.....۱۲۸
- تصویر ۴۴: محمد علی شاه با کلاهی مزین به جقه ی دریای نور ، تمبر دوره ی قاجار ، سال ۱۲۸۵هـ ش در
هلند به چاپ رسید.....۱۳۰
- تصویر ۴۵: تمبر های یادگاری سر سلاطین.....۱۳۱
- تصویر ۴۶: احمد شاه قاجار با کلاهی مزین به جقه ی دریای نور ، تمبرها ی دوره ی احمد شاهی معروف به
احمدی بزرگ در سال ۱۳۰۲هـ ش در هلند به چاپ رسید.....۱۳۲
- تصویر ۴۷: همان عکس شماره ی ۳۶ که بر روی تمبر دوره ی پهلوی اول کار شده است و در سال ۱۳۰۵هـ ش
به چاپ رسید.....۱۳۲
- تصویر ۴۸: پلان کنونی گنجینه ی جواهرات ملی در بانک مرکزی که جای غرفه ها در آن مشخص شده است
الماس دریای نور در ویتترین شماره ۳۴ قرار دارد۱۳۵

فهرست جداول :

صفحه

- جدول ۱ : مقایسه ی الماس های شاخص ایران به لحاظ ابعاد حقیقی..... ۲۴
- جدول ۲ : مقایسه ی الماس های شاخص ایران به لحاظ زمان استخراج ، محل استخراج ، وزن ، اندازه ، رنگ ،
نوع تراش ، کاربرد و محل نگهداری فعلی..... ۲۵
- جدول ۳ : الماس های شاخص جهان و ویژگی های آن ها..... ۲۶
- جدول ۴ : بررسی وضعیت الماس دریای نور در بستر تاریخ ایران..... ۱۰۴

مقدمه :

از کودکی تنها با شنیدن نام الماس نشستن تصویری زیبا و پر بها را بر ذهن بارها تجربه کرده ایم و گاهی نیز ، جنبه ی راز آلود این گوهر برایمان بسیار جذاب به نظر می رسید و داستان های هزار و یک شب را یادآور می شد . داستان های پادشاهان و ثروتی که ماندگار نیست . جواهراتی که مدام دست به دست می شدند و این روند همراه با قتل و غارت های فراوان ادامه داشت . گاهی الماسی خوش یمن جانها را نجات داده و گاهی جان می گرفت . واژه ی الماس ، کلید واژه ی افسانه هاست .

الماس دریای نور مشهورترین و بزرگترین الماس صورتی رنگ جهان نزدیک به چهار سده است که وارد مرز های ایران شده و مدام جزء جواهرات مردانی بوده که نامشان در تاریخ این سرزمین ماندگار شده است و اگر این الماس را به عنوان یک شاهد تاریخی تصور کنیم که در این مدت خود دلیل بروز برخی وقایع تاریخی بوده به ارزش فوق العاده ی آن پی می بریم . جمع آوری و تولید اطلاعات درباره ی این الماس به عنوان مشهورترین جواهر گنجینه جواهرات ملی ایران ، پژوهش درباره ی جواهرات دیگر مجموعه و یا آثاری نظیر آن را آسان تر می سازد . تدوین مجموعه اطلاعاتی کامل از گنجینه امری است واجب زیرا ، گنجینه جواهرات ملی ایران به لحاظ تعدد و کیفیت آثار ، یکی از چند مجموعه ی بزرگ دنیاست .

از آن جایی که جز اشاراتی مختصر در دو کتاب و دو فیلم هیچ پژوهش و منبعی به طور مستقیم به الماس دریای نور نپرداخته است ضرورت تحقیقی که دست کم اطلاعاتی نسبتاً جامع در مورد این گنجینه ارزشمند ایران ارائه دهد ، احساس می شد . هدف از این تحقیق نیز دستیابی به اطلاعاتی جدید و نسبتاً جامع در باره ی این الماس ، تعریف شده است تا در نتیجه بتوان این ادعا را داشت که این الماس به لحاظ هنری و تاریخی یک اثر شاخص در ایران است .

چه ویژگی هایی موجب شده تا الماس دریای نور در کنار الماس های شاخص جهان قرار گیرد ؟ یافتن پاسخ برای این سوال روند کلی این پژوهش را مشخص کرده و به آن جهت می بخشد .

در این پژوهش سعی شده است که در فصل اول خصوصیات فیزیکی و شیمیایی کانی الماس مورد مطالعه قرار بگیرد تا بیشتر به ارزش مادی این کانی پی برده و بتوانیم الماس دریای نور را با این خصوصیات بسنجیم. ویژگی های الماس تاج ماه ، کوه نور و نورالعین به عنوان همراهان تاریخی الماس دریای نور در این فصل مورد بررسی قرار گرفته تا با شناخت این سه الماس در فصل های بعدی آسان تر بتوان به مقایسه و تحلیل ادامه داد .

در فصل سوم به بررسی الماس دریای نور از نگاه تاریخ پرداخته شده است . شرح چگونگی ورود الماس دریای نور به ایران و پرداختن به وقایعی از تاریخ که این الماس در آن نقش داشته و یا شاهد آن بوده به ترتیب سلطنت پادشاهان ایران بعد از نادر شاه افشار تا دوران معاصر بیان شده است .

در فصل چهارم الماس دریای نور از نگاه هنر مورد بررسی قرار گرفته است . بخش هایی نظیر : بررسی مطالعات دانشمندان کانادایی بر روی این الماس ، چگونگی نام گذاری الماس دریای نور و بررسی این نام در ادبیات ایران ، شباهت الماس کوه نور قبل از تراش برلیان به الماس تاج ماه ، کاربرد دریای نور و وابستگی آن به تغییر پوشش ، بررسی دگرگونی بازوبند های دریای نور و تاج ماه در مرور زمان ، بررسی ویژگی های قابی که جقه ی دریای نور را می سازد ، حضور دریای نور در تصاویر تمبر های پستی ، آشنایی با الماس دریای نور و جوابگویی به سوال هایی در رابطه با نقاشی دوره قاجار و در آخر آشنایی با موزه جواهرات ملی و همچنین بررسی نماد شناسانه الماس دریای نور .

تحلیل نتایج که از این چهار فصل حاصل می شود ، نتیجه گیری نهایی این پژوهش را در بر دارد . ویژگی های شاخص علمی و تاریخی و هنری این الماس در کنار یکدیگر قرار گرفته و اطلاعات جدیدی در رابطه با آن را تولید می کند .

موانعی که در این تحقیق وجود داشت که روند دستیابی سریع و آسان به اطلاعات را نا ممکن می ساخت . وجود اسنادی در کاخ گلستان که به علت مسائل امنیتی به هیچ وجه قبل از چاپ اسناد توسط کاخ گلستان دسترسی به آن امکان پذیر نمی باشد . وجود اسنادی در سازمان اسناد ملی که به دلیل قدمت و عدم بازیابی (کپی برداری) دسترسی به آن ها امکان پذیر نمی باشد . باشد تا در سال های آینده این اطلاعات در دسترس همگان قرار گیرد .

بیان کلیات و طرح تحقیق

بیان مسئله :

بازدید از گنجینه جواهرات ملی و نگاهی گذرا به جواهراتی که در آن نگهداری می شود ما را در برابر ارزش والای مادی و معنوی این آثار قرار می دهد. آثاری که بی شک منحصر به فرد بوده و به لحاظ ماندگاری شاهدان تاریخ بوده اند. اما آن ها آن گونه که باید مورد مطالعه قرار نگرفته اند. یکی از منحصر به فرد ترین آثار این مجموعه الماس دریای نور است، مشهور و ماندگار. نمونه ای که بررسی آن به لحاظ تاریخ هنری می تواند راهی باشد برای بررسی دیگر آثار این مجموعه و جمع آوری اطلاعاتی که مورد استفاده گوهر شناسان، جواهر سازان، طراحان زیورآلات، تاریخ دانان، ادیبان و حتی محققان رشته های علمی نظیر زمین شناسی قرار گیرد.

نبود اطلاعات و عدم جمع آوری آن در خصوص آثار ملی این سرزمین موجب فراموشی آثار و پس از مدتی به نابودی اثر ختم می شود. مسلماً ویژگی هایی موجب شده است تا الماس دریای نور از ابتدای استخراج تا به امروز در کنار الماس های شاخص جهان نظیر کوه نور، اورلف، کولینان یک، هوپ و تیفانی قرار بگیرد و از شهرت بیشتری برخوردار شود، دستیابی به اطلاعاتی در مورد این ویژگی ها از نگاه تاریخ هنر می تواند گامی باشد در جهت معرفی این گونه آثار در ایران و حتی پی بردن به نقاط مبهم و مجهول تاریخی که تنها به واسطه بررسی ابعاد گوناگون یک شیء تاریخی صورت می پذیرد.

ضرورت تحقیق :

از آن جایی که جز اشاراتی مختصر در دو کتاب و دو فیلم هیچ پژوهش و منبعی به طور مستقیم به الماس دریای نور نپرداخته است ضرورت تحقیقی که دست کم اطلاعاتی نسبتاً جامع در مورد این گنجینه ارزشمند ایران ارائه دهد، احساس می شود.

هدف تحقیق :

هدف از این تحقیق نیز دستیابی به اطلاعاتی جدید و نسبتاً جامع در باره ی این الماس، تعریف شده است تا در نتیجه بتوان این ادعا را داشت که این الماس به لحاظ هنری و تاریخی یک اثر شاخص در

ایران است .

پرسش اصلی :

چه ویژگی هایی موجب شده تا الماس دریای نور در کنار الماس های شاخص جهان قرار گیرد؟

فرضیات :

۱- علاوه بر ارزش مادی ویژگی های ظاهری الماس دریای نور نیز بر ارزش گذاری آن تاثیر گذاشته است .

۲- الماس دریای نور هویت تاریخی مهمی برای ایران دارد .

۳- این الماس ارزش تزئینی و زیبایی شناختی دارد .

براساس این سه فرضیه فرعی یک فرضیه اصلی حاصل می شود و آن این است که :

الماس دریای نور یک اثر هنری ، تاریخی شاخص است.

روش تحقیق :

روش تحقیق ، توصیفی و تحلیلی است.

روش های مختلفی برای دستیابی به اطلاعات در رابطه با این تحقیق وجود دارد . اما به دلیل شرایط خاص امنیتی که بر محیط نگهداری الماس دریای نور حاکم است . اولین و آخرین مطالعات آزمایشگاهی که در این باره صورت پذیرفته است مربوط به حدود ۴۵ سال گذشته است . بر روی این الماس هیچ گاه مطالعات آزمایشگاهی انجام نگرفته ، منابع تصویری نیز مربوط به سال ها قبل بوده و تصویر برداری دقیقی از این الماس انجام پذیرفته و تقریباً ۴۴ سال است که الماس دریای نور از محل نگهداری و حتی ویتترین خود خارج نشده، بنابر این با وجود در دسترس بودن اثر باید آن را غیر قابل دسترس تصور کرد .

با توجه به شرایط خاص الماس دریای نور ، روش های مطالعه عبارتند از مطالعات کتابخانه ای ، که شامل : مطالعات اسنادی مراجعه به سازمان اسناد ملی و مرکز مطالعات تاریخ معاصر ایران) ، مطالعات میدانی که شامل: مراجعه به گنجینه جواهرات ملی و بازدید از الماس دریای نور .

پیشینه ی تحقیق :

تنها منابع قابل استنادی که در مورد این الماس در کنار جواهرات دیگر اطلاعاتی مختصر را ارائه داده اند . دو کتاب : "پانصد سال تاریخ جواهرات سلطنتی ایران" که در سال ۱۳۴۸ به چاپ رسیده است و دیگری ، "جواهرات سلطنتی ایران" که در سال ۱۳۵۶ به فارسی ترجمه و منتشر شده است . دو فیلم درباره ی جواهرات سلطنتی ایران ساخته شده است ، فیلم "جواهرات سلطنتی ایران" ساخته ی ابراهیم گلستان در دهه چهل و دیگری "جواهرات ملی ایران گواهان تاریخ" ساخته ی خسرو سینایی در سال ۱۳۸۷ ، که در این دو فیلم نیز اشاراتی کوتاه به الماس دریای نور صورت گرفته و فاقد توضیحات کافی در مورد این الماس هستند .

فصل اول: بررسی ویژگی های علمی الماس

در توصیف اولیه ی الماس سه صفت سختی ، درخشندگی و قیمتی بودن تقریباً شاخص هستند . صفات دیگر زیر مجموعه ی این سه قرار می گیرند . این خصوصیات باعث شده است که این گوهر از اهمیت خاصی در میان گوهر ها برخوردار باشد . اما نکته ی جالب دیگر در مورد این گوهر آن است که از فراوان ترین عنصر موجود در طبیعت یعنی از کربن ساخته شده است درست مانند گرافیت که در ساختن مغز مداد به کار می رود و صفت گران قیمت و کمیاب ما را در مقایسه ی این دو ماده دچار تناقض می کند . بیشتر مردم تصور می کنند که الماس گوهری بی رنگ است اما در واقع چنین نیست و تقریباً به هر رنگی یافت می شود به طور مثال : رنگ زرد ، قهوه ای ، سبز ، آبی ، قرمز ، صورتی خاکستری و حتی سیاه .

گوهر شناسان برای طبقه بندی انواع گوهر ها چندین ویژگی را مورد بررسی قرار می دهند . نظیر: ساختار بلوری ، ترکیب شیمیایی ، سختی (یا استقامت در برابر خراش پذیری) ، وزن مخصوص (چگالی)، ضریب شکست نور ، جلا ، رنگ ، پراکندگی نور، طیف جذبی.

بنابراین لازم است تا برای شناخت بهتر این گوهر خاص با ویژگی های عمومی کانی ها و چگونگی بررسی آن ها بیشتر آشنا شویم .

البته لازم به ذکر است که الماس در جهان بر دو نوع است الماس طبیعی و الماس مصنوعی که فرآورده هایی هستند که توسط فرآیند های شیمیایی تکنیکی تولید شده و از نظر ترکیب شیمیایی ، خواص فیزیکی و ساختار اتمی کاملاً با الماس های یافت شده در طبیعت (و به وجود آمده توسط فرآیند های طبیعی یکسان می باشند) . (ادیب ۱۳۸۱ ص ۹۵)

تمامی مطالعات این بخش بر طبق ویژگی های الماس های طبیعی صورت گرفته است .

۱-۱ ساختار شیمیایی :

- ساختار بلوری :

که شامل بررسی شکل ظاهری بلورها و سیستم های تبلور است که عبارت است از :

- شکل ظاهری بلورها :

بیشتر سنگ های جواهر، بلورین و در آرایش منظم ، قاعده مند و شبکه ای از اتم های خود هستند و تنها تعداد کمی نا متبلور و بی شکل هستند . کانی های بلورین ممکن است تک بلور یا چند بلور باشند . چند بلوری ها دارای بلورهای ریز و به صورت نهان بلور هستند که فقط می توان آن ها را با ریزنما دید . کان سنگ های بلوری دارای سطوح تختی هستند که شکل معمول بلور را نشان می دهند . بعضی کانی ها دارای ظاهری بلوری خاص خود هستند ، هرمی شکل یا منشوری . برخی دیگر ظاهر متفاوتی دارند. نهان بلورهای فاقد ظاهر مشخص را بلور های توده وار می گویند . کانی های بی شکل ، مانند شیشه آتشفشانی که آن ها را بی قاعده می گویند . (هال ۱۳۸۸ ص ۱۸)

- سیستم های تبلور :

تمامی بلور ها بر حسب حداقل تقارن سطوح خود به هفت نوع متفاوت تقسیم شده اند . این تفاوت بر اساس محور های تقارن فرضی که بلور حول آن گردش می کند نمایان می شود ، به گونه ای که هر اندازه بلور در محور ۳۶۰ درجه چرخانده شود ، منظر یکسانی از خود نشان می دهد . محور های تقارن دارای درجات دو ، سه تا شش وجهی هستند . (هال ۱۳۸۸ ص ۱۹)

سیستم بلورهای الماس مکعبی است:

بلور های سیستم مکعبی که ایزومتریک (هم اندازه) هستند بالاترین تقارن را دارند برای مثال بلورهای سه ، هشت ، پنج و دوازده وجهی منظم دارای حداقل تقارن ، یعنی درجه سه هستند .^۱ (عرب اسدی ۱۳۸۸ ص ۱۸)

^۱ شش وجهی / سه وجهی :